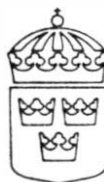

Motion till riksdagen

1987/88:Ub801

av Olof Johansson m. fl. (c)

om utbildningspolitiken

Mot.
1987/88
Ub801

Sammanfattning

I denna partimotion presenterar centern sin övergripande syn på utbildningsfrågorna.

I motionen kritiseras regeringens nedskärning av anslagen till skolan – ca 2,5 miljarder under 1980-talet. En stor del av dessa nedskärningar har inneburit kostnadsövertäring på kommunerna. Även anslagen till grundutbildning på högskolenivån har urholkats på ett oroväckande sätt. Centern kräver ökade resurser för utbildningsområdet.

Kvalitet, tillgänglighet och decentralisering måste prägla det fortsatta utvecklingsarbetet inom såväl ungdomsskola som högskola, hävdar centern.

Bland motionens förslag kan följande nämnas:

- * Varje kommun skall upprätta en verksamhetsplan för skolan
- * Den statliga regleringen av tjänster för skolans personal skall behållas
- * Högst 25 elever i varje klass. Delningstalet skall vara 25 på alla stadier i grundskolan
- * En övergripande utbildningspolitisk utredning – U 90 – samt en parlamentarisk betygsutredning bör tillsättas
- * Den gymnasiala yrkesutbildningen måste förbättras
- * Gymnasieskolan skall vara totaldimensionerad och ge plats för alla sökande under 20 år
- * Stimulansbidrag till inköp av läromedel bör införas så att eleverna får tillgång till egna läroböcker
- * Högskolans organisation och arbetsformer bör ses över av en parlamentarisk utredning
- * Varje högskolestyrelse måste få ett övergripande geografiskt ansvar för den högre utbildningen i sitt län
- * Ett femårsprogram för utbyggnad av utbildning och forskning vid de mindre högskolorna måste tas fram
- * Fyrstadsområdet, Blekinge, Gotland, Skellefteå och Kiruna bör få nya högskoleenheter

I särskilda kommittémotioner för ungdomsskolan, vuxenutbildningen och högskolan kommer vi att redovisa mer detaljerade förslag och att anvisa medel för genomförandet under resp. anslag.

Satsa på kunskap

Kunniga människor är vår viktigaste nationella tillgång. Det är en sanning som utvecklingen gör alltmer påtaglig. Vårt lands framtid som en ledande industri- och kulturnation är helt beroende av vad vi förmår presteras i form av utbildning och forskning. Utbildningsväsendets uppbyggnad är av avgörande betydelse för vår samhällsstruktur. Tillgången till utbildning och forskning är utslagsgivande för olika regioners och orters utvecklingsmöjligheter. Också för den enskilde individen har tillgången till utbildning och dess kvalitet blivit alltmer betydelsefull. Möjligheten för en enskild människa att få ägna sig åt det han eller hon har störst intresse och förutsättningar för är i höggrad nu än tidigare beroende av utbildningen.

Mot den bakgrunden är den politik som förts i vårt land under större delen av 1980-talet anmärkningsvärd och beklaglig. Utbildningen har inte alls fått den prioritet som krävs. Statens anslag till ungdomsskolan har stadigt minskat mätt i reala termer. Detta kan delvis motiveras med minskade elevantal men inte helt. För budgetåret 1987/88 föreslog regeringen att de statliga anslagen till ungdomsskolan, utöver en minskning på ca 300 milj. kr. på grund av minskat elevantal, skulle skäras ned med ytterligare 425 milj. kr. – en nedskärning på totalt ca 750 milj. kr. således. Lyckligtvis fick inte regeringen igenom alla sina förslag men slutresultatet blev ändå minskade statliga anslag för innevarande budgetår på sammanlagt 425 milj. kr. Det är givet att en sådan nedskärning inte kan komma till stånd utan att det får konsekvenser för skolans verksamhet. En del av de gjorda nedskärningarna under senare år har haft karaktären av kostnadsövervältringar på kommunerna. Erfarenheten visar dock att även sådana åtgärder ofta drabbar skolans verksamhet genom att kommunerna känner sig tvingade att skära ned på insatserna inom kommunala områden inom skolan såsom underhåll av skollokaler, läromedel, skolmåltider etc.

Inom högskoleområdet har forskningsverksamheten getts resurser som på det hela taget måste anses tillfredsställande. Däremot har anslagen på grundutbildningen urholkats på ett oroväckande sätt. Att förstärka resurserna för forskningen men samtidigt försämra situationen för grundutbildningen inom högskolan är mycket dålig ekonomi. En avgörande förutsättning för en högklassig forskning är nämligen att det går att rekrytera välutbildade doktorander. Från högskolehåll har det också vid ett flertal tillfällen slagits larm om den dåliga balansen. Brister i grundutbildningen drabbar dessutom alla andra samhällsområden som är beroende av högskoleutbildade medarbetare.

Tyvärr tvingas vi konstatera att årets budgetproposition fortsätter den dåliga traditionen efter socialdemokraternas återkomst till kanslihuset. Några ansträngningar att återställa vad utbildningsväsendet förlorat under 1980-talet görs inte. I stället kan man tala om en fortsatt åtstramningspolitik för såväl ungdomsskolan som för högskolans grundutbildning. Hittills finns det inte heller några besked om och i så fall hur regeringen tänker infria löftena från den socialdemokratiska partikongressen i fråga om skolmåltider, läroböcker och skolmiljöer.

Enligt centerns uppfattning krävs ett omtänkande när det gäller utbildningsväsendets resurser. Sedan flera år tillbaka har vi krävt ett stopp för besparingar på utbildningsområdet. I stället behövs det förstärkningsinsatser på flera områden. Det innebär bl. a. att de resurser som frigörs genom elevminskning i grundskolan inte skall dras in till statskassan utan användas för kvalitetsförstärkningar inom skolan.

Kvalitet

Tre mål anser vi i hög grad måste prägla det fortsatta utvecklingsarbetet inom såväl ungdomsskola som högskola. De är kvalitet, tillgänglighet och decentralisering. Kvalitetsmålet borde egentligen vara en självklarhet för alla. Det innebär sådant som en tillräcklig lärartäthet, välutbildade lärare, goda arbetsmiljöer, goda läromedel. Detta kräver givetvis att man är beredd att ställa ekonomiska resurser till förfogande. Men det förutsätter också att man använder tillgängliga resurser så väl som möjligt och motverkar olika former av tungrodd och resursslukande byråkrati. Det kräver en studierådgivning och ett meritssystem som uppmuntrar eleverna till att söka de rätta utbildningsvägarna och skaffa sig de rätta förkunskaperna för fortsatta studier. Det förutsätter att man uppmuntrar inte bara bredd i utbildningen utan också fördjupning.

Tillgänglighet

En god tillgänglighet i utbildningssystemet innebär att var och en skall ha möjlighet att få den utbildning han eller hon har förutsättningar för. Ekonomiska, geografiska, administrativa och pedagogiska hinder måste så långt som möjligt undanröjas. Detta är viktigt ur nationellt perspektiv så att vi verkligen tar vara på människors olika begåvningar. Det är viktigt också i individperspektivet så att var och en får möjlighet att finna sitt rätta verksamhetsområde. En god tillgänglighet kräver åtgärder på en rad områden. Det är viktigt med en individanpassad undervisning, inte minst i ungdomsskolan, så att olika elevers olika förutsättningar tas väl till vara. Utbildningssystemet måste ha en tillräcklig dimensionering. Centern fortsätter att driva kravet på en totaldimensionerad gymnasieskola. Meritvärderingssystemet måste vara så att det uppmuntrar eleverna att välja rätt studieväg och så att olika typer av begåvning och färdighet värderas. Därför kräver centern bl. a. en grundläggande översyn av betygssystemet. Alla utbildningar bör vara utvecklingsbara. Vi måste undvika återvändsgränder i utbildningssystemet. Av central betydelse i synnerhet när det gäller högskolestudier är studiefinansieringen. Därför kräver centern ett radikalt förändrad studiefinansieringssystem. Av stor betydelse för tillgängligheten är också att utbildningen är decentraliserad – finns tillgänglig över hela landet.

Decentralisering

Genom det sätt vi formar vårt utbildningsväsende så bestämmer vi också samhällsstrukturen. Om man vill ha ett decentraliserat samhälle med en

balanserad befolkningsutveckling och sysselsättningsmöjligheter över hela landet är det viktigt med ett decentraliserat utbildningsväsende. För centern är detta en självklar utgångspunkt.

För landets olika regioner är det viktigt att ha en egen högskola som kan spela en roll som motor i den regionala utvecklingen och betjäna regionen i fråga om högre utbildning och i viss mån forskning. För den mindre kommunen kan det vara tillgången till en gymnasieskola som är avgörande för utvecklingsmöjligheterna. För bostadsområdet eller byn kan det vara låg- eller mellanstadieskolan som avgör om närmiljön också är en fungerande och attraktiv livsmiljö. Därför driver centern konsekvent arbetet för att förstärka och bygga ut de mindre högskolorna runt om i landet, att möjliggöra också mindre gymnasieskolor och att slå vakt om små skolor såväl på landsbygd som i stadsbygd.

Ungdomsskolan

Debatten om skolan

Under de senaste åren har vi kunnat notera en alltmer tilltagande debatt om skolan. Den har inte minst förts i våra massmedia men också i det vardagliga samtalet människor emellan. Den bild som då tonar fram av skolan är i allmänhet skarpt kritisk. Man beskriver ofta skolan som slapp, befolkad med motsträviga lärare och slöa elever som ingenting lär sig. Den bilden är missvisande. Den normala bilden är i stället en skola med engagerade, kunniga vuxna som ägnar stor möda åt sitt arbete. Relationerna mellan lärare och elever är vanligen positiva och avspända, och eleverna tillägnar sig kunskaper. Visst finns det många brister i svensk skola och det finns här och där oacceptabla förhållanden, men bilden blir inte rättvis om man inte framhåller den goda vardagen och den ambitiösa strävan som kännetecknar arbetet i skolan.

En orsak till den många gånger negativa bilden är den nedrustning av skolan som blivit följderna av den socialdemokratiska regeringens besparingspolitik. Som vi konstaterat inledningsvis har skolan under 1980-talet förlorat ca 2,5 miljarder kronor – uttryckt i fast penningvärde – i statliga bidrag. Eftersom dessa besparingar inte har uppvägs av en sänkt ambitionsnivå – tvärtom har kraven på vad skolan skall uträtta ständigt ökat – så innebär det en kraftig kostnadsövertäckning från staten till kommunerna. Kommunerna i sin tur har då tvingats tillgripa egna besparingar för att betala de åtaganden som staten smitit ifrån. Dessa kommunala besparingar har då i sin tur gått ut över anslagen till läromedel, skolmåltider, skolskjutsar och lokalunderhåll.

I detta ligger en stor del av förklaringen till det missnöje som finns med dagens skola.

För skolans personal har dessa förhållanden naturligtvis inneburit en svår belastning. Dels upplever man mycket påtagligt den försämrade arbetsmiljön och de bristande resurserna, dels känner man sig utsatt för ett psykologiskt tryck att prestera ett bra resultat – utan att känna stöd och uppskattning från samhällets sida. Allt detta påverkar arbetsglädjen och självförtroendet och vi har också den senaste tiden kunnat notera en betydande flykt från läraryrket.

Skolan är viktig och skall spela en offensiv roll i samhällsutvecklingen. Därför måste skolan ges ökade resurser.

Mot. 1987/88
Ub801

Oklar ansvarsfördelning

Till bilden av debatten om skolan hör också den splittrade och många gånger oklara ansvarsfördelningen. Det delade ekonomiska ansvaret mellan stat och kommun gör det möjligt för politiker på olika nivåer att lägga "skulden" på någon annan. Skolministern skyller på kommunerna, lokala skolpolitiker skyller på länskolnämnden som i sin tur skyller på skolöverstyrelsen osv. Ett sådant agerande är inte ägnat att stärka allmänhetens förtroende för skolan och skolans företrädare. Den sittande styrberedningen har till uppgift att söka klargöra ansvarsfördelningen i ett decentraliserat utbildningsväsende, men vi vill redan nu markera inriktningen på några centrala områden.

Kommunala verksamhetsplaner

I samband med införandet av den gällande läroplanen, Lgr 80, tillkom begreppet lokala arbetsplaner. Dessa innebär i korthet att man inom rektorsområdet planerar sin verksamhet och redovisar den i en lokal arbetsplan. Under de första åren var arbetet med dessa planer ganska intensivt men har sedan på många håll förlorat i betydelse. På andra håll har man arbetat vidare och sammanfört arbetsplanerna till en verksamhetsplan för hela kommunen.

Vi menar att sådana verksamhetsplaner för skolan skall bli obligatoriska för alla kommuner. Verksamhetsplanen skall utarbetas under skolstyrelsens ansvar och fastställas av kommunfullmäktige.

Fördelen med en sådan plan, som dels skall beskriva den planerade verksamheten, dels ange vilka resurser som behövs för att uppnå de uppställda målen, är att man får en kommunal debatt om skolan där det lokala ansvaret blir tydligt för kommuninvånarna. En sådan debatt skulle också komma att speglas i massmedia på samma sätt som när kommunfullmäktige debatterar och fastställer den lokala barnomsorgsplanen eller bostadsförsörjningsprogrammet för att ange några exempel.

Likvärdig utbildningsstandard

En av hörnstenarna i centerns skolpolitik är att vi slår vakt om en likvärdig utbildningsstandard i hela landet. Denna likvärdiga utbildningsstandard är i sin tur beroende av flera olika faktorer för vilka regering och riksdag har ett övergripande ansvar. Till dessa faktorer hör bl. a. läroplanen, skolans ekonomi och lärarpersonalen.

Staten har ett klart och tydligt ansvar för lärarnas och skolledarnas utbildning och fortbildning och för de behörighetsregler som skall gälla. Allt detta kommer till uttryck i den statliga regleringen av tjänster för skolans personal.

Vi anser att denna statliga reglering bör bestå och avvisar tankarna på en kommunalisering av lärar- och skolledartjänster.

I begreppet likvärdig utbildningsstandard lägger vi också samma definition som den s. k. SSK-utredningen från 1978, nämligen att:

Alla barn och ungdomar skall ha tillgång till en likvärdig utbildning oavsett bostadsort, ekonomiska förhållanden, kön, begåvning, utvecklingsnivå, intresseinriktning, föräldrarnas studiebakgrund och intresse för barnens studier.

Alla skall ha lika rätt och bör få samma möjligheter till skolutbildning, vilket i sin tur innebär att:

Skolan måste göra särskilda insatser för dem som har behov av stöd och stimulans.

Denna slutsats måste också framhållas som central i utbildningspolitiken eftersom den nuvarande regeringen genom sina besparingsåtgärder gjort det allt svårare för skolan att ge ett tillräckligt stöd åt de elever som har särskilda behov. Vi kan t. ex. erinra om utholkningen av resurserna för särskilda åtgärder på skolområdet (SÅS) och den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen.

Mot denna bakgrund är det viktigt att slå fast statens ansvar för den likvärdiga utbildningsstandarden över hela landet och för alla elever.

Ett nytt statsbidragssystem

Vi har tidigare erinrat om det pågående arbetet i styrningsberedningen och vi förutsätter att denna också kommer att redovisa förslag till ett nytt förenklat statsbidragssystem. Av denna anledning avstår vi från att redovisa något detaljerat förslag men vi vill ändå markera några viktiga principer.

Ett nytt statsbidragssystem skall, som vi tidigare redovisat, bidra till att garantera en likvärdig utbildningsstandard. Det måste därför säkerställa en tillräcklig undervisningsvolym med en så likvärdig kostnadstäckning som är möjligt med hänsyn till de skiftande förutsättningarna i olika kommuner. Därav följer att resurserna, även fortsättningsvis, måste beräknas med utgångspunkt i ett delningstal. Delningstalet bör dock vara lika, 25 elever, i samtliga av grundskolans stadier.

Detta innebär visserligen att delningstalet inte kommer att sänkas för lågstadiet, men vi anser att de fördelar som man uppnår genom att slippa bryta upp klassen vid övergången till mellanstadiet uppväger nackdelarna. På lågstadiet finns det dessutom större möjligheter att läsa med delad klass.

Vårt förslag innebär dessutom att varje klass skall ha högst 25 elever för att ge möjligheter till en bättre kvalitet i undervisningen.

Centerns utredningskrav

Vid föregående riksmöte föreslog vi, i särskilda motioner, två parlamentariska utredningar på skolans område. Den ena avsåg en övergripande, utbildningspolitisk utredning, benämnd U90, med syfte att sätta in utbildningspolitiken i ett ekonomiskt och regionalpolitiskt sammanhang.

Det finns många frågor som var för sig är av den digniteten att de redan varit föremål för särskilda utredningar eller kan förväntas bli det i framtiden. Vad som däremot saknas är en övergripande helhetssyn. Alltför många

utbildningspolitiska beslut har fattats utan att man försökt se sambandet med andra redan fattade eller väntade beslut. Detta har många gånger haft till följd att utbildningspolitiken kommit att framstå som onödigt ryckig och ofta kortsiktig.

Övergripande utredning

Mot den bakgrunden anser centern tiden nu vara mogen för en stor övergripande utbildningspolitisk utredning som vi i denna motion benämnt U90. Med detta har vi velat antyda att utredningen borde ha som uppgift att lägga fast de utbildningspolitiska målen för 1990-talet men även att göra utblickar över sekelskiftet.

Utgångspunkten för utredningsarbetet måste vara utbildningens växande betydelse för såväl den enskilde individen som för samhället i sin helhet – att Sverige nu är på väg in i kunskapsamhället. Kvalitetsfrågorna måste sättas i centrum. Utbildningsområdet måste undantas från besparingar och i stället ges successivt ökande resurser.

Direktiven bör vidare skrivas utifrån ett antal viktiga kriterier, vilka enligt vår mening utgörs av följande:

- * Utbildningsutbudet skall vara tillgängligt för alla, oavsett geografisk, ekonomisk och social bakgrund.
- * Utbildningsutbudet skall ges en sådan spridning och inriktning att det främjar en allsidig regional utveckling i vårt land.
- * Utbildningsväsendet skall vara decentraliserat, dvs. även besluten skall fattas på lokal och regional nivå, så nära verksamheten som möjligt.

Betygsutredning

Den andra avsåg en parlamentarisk utredning med syfte att bryta det dödläge som nu tycks råda i betygsdebatten. Alla är ense om att betygen idag inte på ett fullgott sätt fyller den funktion som var avsedd när beslutet togs år 1979 och att det krävs relativt genomgripande förändringar.

Under de senaste åren har vi i våra parti- och kommittémotioner gett ett otal exempel på att det nuvarande betygssystemet ofta leder till taktikval, såväl i grundskolan som i gymnasieskolan. Sådana taktikval främjar inte elevernas fortsatta möjligheter att tillägna sig goda kunskaper på överliggande utbildningsnivåer.

Det uppdrag som regeringen nu gett till skolöverstyrelsen att utveckla urvalsgrunder som kan komplettera betygen vid antagning till gymnasieskolans yrkesinriktade och estetiskt-praktiska studievägar är ett steg i rätt riktning. Regeringen bekräftar härmed att centern haft rätt i tidigare motionsyrkanden.

Enligt vår mening är detta uppdrag dock otillräckligt och vi står fast vid vårt krav på en parlamentarisk utredning som har till uppdrag att se över hela betygsfrågan i grund- och gymnasieskolan och även föreslå erforderliga samordningar med vuxenutbildning och högskola.

Dessa båda utredningar bör snarast komma till stånd.

En förbättrad yrkesutbildning

En fråga som däremot har varit föremål för ett omfattande utredningsarbete är gymnasieskolans yrkesutbildning. Förslagen från den s. k. ÖGY-utredningen har tagits emot mycket positivt av remissinstanserna. De politiska partierna och arbetsmarknadens parter är också i all huvudsak positivt inställda till förslagen men ändå har regeringen inte lyckats samla sig till en proposition i ärendet. Eftersom det handlar om en omfattande reform som kräver lång tid för genomförande – även efter ett riksdagsbeslut – är regeringens senfärdighet anmärkningsvärd.

Enligt vår mening bör regeringen snarast lägga fram en proposition om en förbättrad gymnasial yrkesutbildning.

En gymnasieskola för alla

I denna rubrik kan man lägga in olika mening. Dels kan man avse att gymnasieskolan ges en sådan utformning och sådana resurser att den har förmåga att ta hand om alla sina elever så att undervisningen blir meningsfull och avhoppen så få som möjligt. Dels kan man avse regeringens upprepade löfte att alla under 20 år skall ha en plats i gymnasieskolan – om de själva så önskar.

Vid riksmötets öppnande, hösten 1987, upprepade statsministern i regeringsförklaringen detta löfte. Trots detta vidhåller regeringen sin uppfattning att det skall finnas en särskild regel vid intagningen till gymnasieskolan som ger företräde för 16- och 17-åringar.

Gymnasieskolan måste dimensioneras så att alla sökande under 20 år ges en utbildningsplats och den nämnda prioriteringsregeln bör avskaffas.

Elevdemokrati

Trots generösa, formella bestämmelser och nya förutsättningar för lokalt inflytande är det en överdrift att påstå att skolan fungerar som en demokratisk förebild i den meningen att eleverna i samverkan med personalen har ett väsentligt inflytande över och medansvar för verksamheten. Ibland kan man dessutom möta en föreställning om att det råder ett motsatsförhållande mellan kunskapsinhämtande och demokratiska arbetsformer. Så är naturligtvis inte fallet.

Goda ämneskunskaper i t. ex. svenska språket, naturvetenskapliga och samhällsorienterande ämnen m. m. är givetvis grunden för att eleverna skall kunna bilda sig en uppfattning, våga argumentera, föra fram sina åsikter och ta till vara sina rättigheter. Vi menar att kunskaper och inflytande är ömsesidigt beroende av varandra och förstärker varandra.

Enligt läroplanen skall skolan stimulera barn och ungdomar att vilja omfatta vår demokratis grundläggande värderingar. Detta förutsätter i sin tur att elevernas rätt till inflytande förstärks på alla nivåer i skolan. Rektor, lärare och övrig personal skall samråda med eleverna före beslut i frågor som har stor betydelse för eleverna.

Regeringen bör snarast redovisa förslag till åtgärder som ger eleverna ett reellt medinflytande i skolan.

Redan vid föregående riksmöte föreslog vi från centern ett särskilt bidrag för att stimulera kommunerna till extra insatser för att förbättra den katastrofalt dåliga läromedelssituationen. Vårt förslag avvisades av en bred majoritet i riksdagen.

Under det år som gått har vi fått ytterligare belägg för att läget är så allvarligt att det krävs extraordinära åtgärder. Vi har också fått bekräftelse från övriga partier – t. om. m. på partiledarnivå – att detta också innebär att man är beredd att vidtaga konkreta åtgärder.

Vi föreslår således ett nytt anslag – stimulansbidrag för inköp av läromedel – omfattande 50 miljoner kronor. Bidragsreglerna bör utformas så att det krävs en betydande motprestation från kommunernas sida för att få del av bidraget. Det bör ankomma på regeringen att utforma dessa regler.

Tillgång till egna läroböcker måste vara ett oeftergivligt krav i dagens skola.

Högskolan

Resurser för högskolan

Den urholkning av högskolans resurser för grundutbildning som skett under senare år måste tas igen för att kvalitetsmålet skall kunna upprätthållas. Till de områden som är särskilt i behov av resursförstärkningar hör AES-sektorn och anslagen för enstaka kurser. Ett annat område där omedelbara krafttag är av nöden är högskolans utrustningsanslag. Det krävs också ett målmedvetet arbete för att förbättra arbetsmiljöförhållandena på många högskolor.

Riksdagen bör begära hos regeringen att särskilda program utarbetas för att inom det närmaste året ta igen de kvalitativa urholkningar som har åstadkommits på bl. a. dessa områden. Vi återkommer i annan motion till anslagsfrågorna för budgetåret 1988/89.

Högskolans organisationsfrågor

En väl fungerande högskola förutsätter en effektiv och ändamålsenlig organisation med klar ansvarsfördelning och minsta möjliga byråkrati. Tyvärr kan man knappast säga att situationen är sådan i dag. Högskolans administrativa system upplevs i många fall som tungrodd och ansvarsfördelningen mellan olika organ som oklar. De förändringar i högskolans organisation som genomfördes 1987 med anledning av prop. 1986/87:127 "Fortsatt decentralisering av högskolan m. m." var osedvanligt illa förberedd och har bidragit till att öka oklarheten.

Enligt centerpartiets uppfattning är tiden nu mogen att utvärdera erfarenheterna från 1976 års högskolereform och föreslå en behövlig förnyelse och anpassning av högskolans organisation. Detta bör ske i form av en parlamentarisk utredning som bör arbeta skyndsamt.

En viktig uppgift för utredningen bör vara att se över arbetsfördelningen mellan UHÄ och högskolestyrelserna. Därvid bör strävan vara att stärka det lokala självstyret inom högskolan och ytterligare markera UHÄ:s roll när det

gäller att följa upp och utvärdera högskoleverksamheten. Utredningen bör också analysera huruvida det på sikt är ändamålsenligt att ha skilda centrala verk för högskola och ungdomsskola.

Ett problem som har blivit akut genom riksdagens beslut om att avskaffa regionstyrelserna är hur det regionala ansvaret för högskoleutbildningen skall utformas och i synnerhet ansvaret för högskoleutbildningen utanför de egentliga högskoleorterna. Denna fråga bör också ingå i utredningens arbetsuppgifter. Tills vidare bör problemet lösas så att varje högskolestyrelse i landet får samordningsansvar för ett visst geografiskt område och får resurser för att anordna högskolekurser också utanför sin egen lokaliseringsort. Dessa resurser bör kunna användas för att köpa utbildning också från andra högskolor. Alla universitet och högskolor bör således ha ett ansvar för att ställa sin kompetens till förfogande för decentraliserad utbildning, även utanför sitt eget närområde. Eftersom centern föreslår att det bör finnas minst en högskola i varje län kan dessa ansvarsområden lämpligen sammanfalla med länsgränserna. Den parlamentariska utredningen bör närmare analysera om ett dylikt ansvarssystem är den lämpligaste lösningen också på längre sikt.

En viktig åtgärd för att minska byråkratin inom högskolan och skapa ett enklare anslagssystem samt dessutom friare studier är att avskaffa linjesystemet i dess nuvarande form åtminstone inom det filosofiska fakultetsområdet. Däremot bör linjerna kvarstå inom utbildningar som syftar till en särskilt definierad kompetens eller är inriktade på ett bestämt yrkesområde.

Ett system för friare studier inom det filosofiska fakultetsområdet skulle innebära att studenterna själva kan välja den ämneskombinationen som de finner lämpligast för en fil kand-examen. Linjerna skulle kunna kvarstå som ett slags frivilliga studiepaket som studenterna fortfarande får det stöd i sitt studieval som linjesystemet var avsett att ge men man kommer ifrån den konserverande roll som linjerna lätt får i dag. Linjernas roll för anslagsfördelningen inom högskolan försvinner också och anslagssystemet kan förenklas så att institutionerna i huvudsak kan finansiera sin verksamhet genom ett grundutbildningsanslag och ett forskningsanslag. Därmed kommer man till rätta med den stora anslagsplittring som i dag belastar institutionernas verksamhet.

Högskola över hela landet

Som vi tidigare framhållit anser vi det mycket viktigt såväl för att främja en balanserad regional utveckling i Sverige som för att motverka regionala hinder mot högre utbildning för enskilda människor att högskolan finns väl utbyggd över hela landet. De mindre högskolor som tillkommit sedan 1976 har här en nyckelfunktion. Det måste vara en viktig uppgift i den fortsatta utvecklingen av högskolan i Sverige att stärka dessa högskolors ställning.

UHÅ presenterade i sin petita inför nästkommande budgetår en långsiktig plan för den fortsatta utbyggnaden av de mindre högskolorna. Tyvärr har denna plan inte föranlett några egentliga åtgärder i budgetpropositionen. Statsrådet hänvisar i stället till att frågorna skall prövas varje år i budgetpropositionen.

Detta är givetvis helt otillfredsställande. Om en målmedveten uppbyggnad av de mindre högskolorna skall komma till stånd krävs en framförhållning i planeringen och en förutsebarhet när det gäller utveckling av anslag och antalet utbildningsplatser.

Regeringen bör därför snarast återkomma till riksdagen med förslag till ett femårigt utbyggnadsprogram för de nya högskolorna. Detta program bör utgå från UHÅ:s förslag, men också ifrån att vissa ytterligare högskoleenheter bör tillkomma.

I debatten om de mindre högskolorna framförs ibland att dessa framför allt borde svara för kortare yrkesinriktade högskoleutbildningar, i allmänhet tvååriga. Begreppet "collegeskola" har använts för att beteckna de eftergymnasiala yrkesskolor som man egentligen är ute efter. Enligt vår uppfattning är det viktigt att slå fast att de mindre högskolorna inom de områden där de bedriver verksamhet måste ha en fullvärdig akademisk ambitionsnivå.

Givetvis bör de mindre högskolorna ha en viktig roll att fylla när det gäller de kortare tekniska och ekonomiska högskoleutbildningar som behöver byggas ut i vårt land. Men till det kommer att de också bör ha ett brett utbud av efterfrågade enstaka kurser inom det filosofiska fakultetsområdet. Det bör vara möjligt för studenterna att kunna förvärva åtminstone delar av underlaget för en fil.kand.-examen vid en närbelägen mindre högskola. Denna verksamhet kan med fördel förenas med lärarutbildning som vi anser bör finnas vid de flesta mindre högskolor. Till detta allmänna utbildningsutbud bör varje högskola ha möjlighet att skapa ett eget profilområde där studenterna erbjuds en fördjupad utbildning på 60-poängsnivå och där högskolan också har möjlighet att bygga upp en särskild forskningskompetens. Vid högskolor där denna forskningskompetens får en tillräcklig bredd och omfattning bör inte föreligga några hinder att också inrätta en professur.

Högskoleutbildning skall erbjudas också utanför de egentliga högskoleorterna. Högskolestyrelserna måste nu få möjligheter att ta på sig det ansvar regionstyrelserna tidigare hade och dessutom höja ambitionsnivån. En sådan decentraliserad utbildning inom högskolornas områden kan dels vara i form av kortare kurser, dels i form av mera ambitiösa ett- och tvååriga utbildningar som i vissa fall bör kunna förläggas till en ort för en begränsad tid på några år och sedan, när behovet tills vidare är mättat, förflyttas till en annan ort.

På detta sätt är det möjligt att bygga upp ett nätverk av högre utbildning över hela landet. Enligt centerens uppfattning bör det också vara aktuellt att bilda ytterligare högskoleenheter. I första hand är det viktigt att varje län får sin egen högskola. Därför bör nya högskolor grundas i Blekinge och på Gotland. Högskolan i Eskilstuna-Västerås bör delas till två fristående högskolor. Också i län där det redan finns högskolor kan det finnas anledningar till kompletteringar. Detta gäller i Norrland där det är glest mellan högskolorna. Aktuella orter i första hand bör vara Skellefteå och Kiruna. Regeringen bör omgående ta initiativ till ett utredningsarbete med detta syfte. Även i storstadsområdena och deras närhet är det angeläget med en decentralisering med den högre utbildningen. En särskild högskola bör skapas i fyrstadsområdet – Trollhättan, Vänersborg, Uddevalla och Lysekil. Vidare finns det anledning att flytta en del av verksamheten inom Stockholms Universitet, KTH och Karolinska Institutet m. fl. till en högskola för

södra Stocholmsregionen. En bättre samordning av utbildningsutbudet i Stockholm och Uppsala bör eftersträvas. En decentralisering av den högre utbildningen i Stockholmsområdet bör givetvis ske genom en omfördelning av befintliga utbildningsresurser och står inte i konflikt med strävandena att bygga ut den högre utbildningen i andra delar av landet.

Mot. 1987/88
Ub801

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ökade resurser till grundskolan,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunala verksamhetsplaner för skolan,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett bibehållande av den statliga regleringen av tjänster för skolans personal,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om statens ansvar för en likvärdig utbildningsstandard i hela landet,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om samma delningstal, 25 elever, i grundskolans samtliga stadier,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om högst 25 elever i varje klass,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en övergripande utbildningspolitisk utredning – U90,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en parlamentarisk betygsutredning,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av en förbättrad gymnasial yrkesutbildning,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en totaldimensionerad gymnasieskola och om ett avskaffande av den nuvarande regeln om prioritering av 16–17-åringar vid intagning till gymnasieskolan,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en förbättrad elevdemokrati,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett stimulansbidrag för inköp av läromedel,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tillgång till egna läroböcker i skolan,

14. att riksdagen hos regeringen begär förslag till hur 1980-talets urholkning av anslaget till den grundläggande högskoleutbildningen skall återställas inom de närmaste åren,

15. att riksdagen hos regeringen begär en parlamentarisk översyn av högskolans organisation och arbetsformer i enlighet med vad som anförs i motionen,

16. att riksdagen beslutar att varje högskolestyrelse bör ansvara för att högskolekurser anordnas också utanför högskoleorterna inom sina geografiska områden,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning och forskning vid de nya högskolorna,

18. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett femårsprogram för utbyggnad av de nya högskolorna och behovet av nya högskoleenheter.

Mot. 1987/88
Ub801

Stockholm den 13 januari 1988

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Karin Söder (c)

Nils G Åsling (c)

Gunnar Björk (c)

Britta Hammarbacken (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Görel Thurdin (c)

Gunnel Jonäng (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunilla André (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)

